

A PALÁSTHYAK

2005. MÁJUS

5. szám.

JÖVŐRE, VELETEK, UGYANITT

Régi szép hagyomány a Palásthy családban a május végi máriabesnyői összejövetel. Bár voltak időszakok, amikor ezek a találkozások kissé elhalványultak, de az utóbbi másfél évtizedben sikerült újra élesíteni és rendszeressé tenni a tavaszi záróbeszédet, amely sok-sok éven keresztül ébren tartotta bennünk az összetartozás érzését. Kapaszkodó volt ez a mindennapok gondjában-bajában, tartást adott a nehéz napokban, erőt adott a boldoguláshoz, a tisztességhoz, az élethez.

Máriabesnyői összejövetel 1956. május

Egy család erkölcsi, emberi tartását a közösen megélt múlt adja. Nálunk a nagy család kollektív hagyománya le tudja eresztetni az emlékezet gyökerét akár több évszázadig is, és ez éppen akkor ad erőt, amikor arra a legnagyobb szükség mutatkozik. De mi nem a több száz évre vagyunk elsősorban büszkék, hanem arra a hitre, tartásra, amely a súlyos időkben a legmélyebb szakadékból is ki tudott rántani bennünket. „Túlélőként tekints magadra, ne áldozatként” szolt ilyenkor a bölcs tanács. S ha kételkedtünk volna az élet erejében, a megújulás hatalmában, már kaptuk az újabb okítást: „Figyelj az óriási kőtömb észrevehetetlenül piciny résén áttörő fűszál csodájára.”

Ez a két okos intelem is arra készítet bennünket, hogy tovább örökítsük a családi összetartozás és rokoni kapcsolat nemes érzését. Hiszen tudjuk kik vagyunk, s honnan jöttünk. Feladatunk összegyűjteni minden jó emléket a családról, elődeinkről. Megismerni hitük, kitartásuk, szorgalmuk, jellemük, emberségük, bátorságuk történetét. Legyünk büszkék erre az örökségre!

Máriabesnyői összejövetel 1989. május

Közös múltunk is arra kötelez bennünket, hogy a máriabesnyői találkozó meghittségét, élményeinek fényét ne hagyjuk kihunyni. S a néhány óras kellemes hangulatú együttlét után rokoni öleléssel így tudunk elköszönni: JÖVŐRE, VELETEK, UGYANITT!

Palásthy Árpád Gábor

GONDOLATOK A KESZIHÓCI TEMPLOMNÁL

A májusi besnyői összejövetelre aki tud, eljön. De vajon az augusztus 10-e táján megrendezésre kerülő palásti falu-nap is beivódik majd a családi köztudatba? Amíg az előbbi a hatvani Palásthy István rokonságát gyűjti egybe, addig az utóbbi Palást község lakosságának illetve a Palásthyaknak az ünnepe.

Ha valaki még nem tudná, a szlovákiai Palást (Plastovce) mindössze néhány kilométerre van a

parassapusztai határátkelőtől és ma már útlevél nélkül, érvényes személyi igazolvánnyal is felkereshető. A kutatással foglalkozók erről a településről származtatják a Palásty családot. A fentebb említett falu-nap megrendezését az 1552. évi csata évfordulója indokolja, amelyet a magyar seregek a törökökkel vívtak életre-halálra.

Palást önmagában is megér egy látogatást. Templomát (1898) és volt római katolikus iskoláját (1890, jelenleg falumúzeum) dr. P-y Pál püspök, kastélyát (1730) pedig P-y Ferenc császári tábornok építette, s benne még vármegyegyűlést is tartottak.

Részvettem a 2004. évi ünnepeken is és Paláston ezt megelőzően már többször jártam. Viszont még sosem voltam ez ideig a kb. 20 km-re keletre fekvő Keszihócon (mai magyar neve Dacsókeszi, szlovák Kosihovce), pedig a családkutatók azt feltételezik, hogy a ma élő Palástyak a keszihóci ágból származnak. A keszihóci ág megalapítója P-y András kb. 1470 és 1540 közt élt. A család legkiválóbbjai közé tartozott, házasságkötés révén került el szülőfalujából. Szorgalma és rátermettsége révén hatalmas vagyonnal rendelkezett, végrendeletéből a 4. számban részleteket olvashattunk.

A Dacsókeszin lévő, ma is használt római katolikus templomot ő alapította és építtette saját vagyonából. A templomot 1535-ben szentelték fel, azóta kibővítették, kifogástalan állapotban van. Amíg a Paláston megtalálható műemlékeket távoli rokonaink, addig ezt egy 500 évvel ezelőtt élt Ősünk építtette. A helyiek ma is imádkoznak lelki üdvéért, s földi maradványait a templom alatti kriptában helyezték örök nyugalomra. Ebből jelenleg semmi sem látható, a kriptát és az odavezető utat – mivel az néhány évtizeddel ezelőtt beszakadt – földdel betömték.

Miért írtam a címben a „gondolatok” szót? Mert úgy érzem, hogy bár több évszázados nevünket Palástról, de közvetlen családi emlékünket inkább Keszihócról kaptuk. Lehetséges lenne ezt a felszentelt templomot családi emlékhellyé tenni?

Palásty Péter

EGY ÁLLAMOSÍTÁS TÖRTÉNETE

1951 júliusában az a bizonyos nap ugyanúgy kezdődött, mint számos előtte lévő. A pékmester vekkere fél négykor csörgött és a 44 éves tulajdonos negyed óra múlva már a lakás alatti műhelyében volt. A hajnal csendes, a meteorológia szép napos időt jósolt. A három fiú a Bükkben, Répáshután tölt egy hetet ismerősöknél,

a két lány itthon van. Felesége liszt-megrendelést intéz ma, amit be is kell fizetnie.

Az első dolog most is a kemencék visszafűtése, majd az előző este elkészített kovásszal a dagasztás megkezdése volt. A gép halkan zümmögött, karja monoton mozgással keverte a tésztát. Negyed ötre várja a segédeket, a két Miskát, Gézát, Zsigát. Ők pontosan érkeznek és nagy hozzáértéssel teszik nem könnyű dolgukat. Igyekezniük kell. Hat óra után a friss kenyér, péksütemény első adagja már az üzletben van. A közeli gyárakban hét órakor kezdődik a munka, az ott dolgozók örülnek a friss kenyérnek, a szalonna vagy a zsír mellé. Megérkezik sógornője, Annuska az eladó és Jóska a kifutófiú, aki a környék fűszereseinek szállítja triciklivel a pékárut.

Beindult a nap. Minden a megszokottak szerint történik.

11 óra előtt néhány perccel hárman jönnek be az üzletbe. Az ajtót becsukják, a kasszát kiüritik és lefoglalják. A tulajdonost keresve lépnek a műhelybe. Az izzadt, lisztes mester kimászik a vető-kemence előtti gödörből. Egy A5 méretű, aláírt, lepecsételt papírt dugnak az orra alá, melyben közöltetik a Magyar Dolgozók Pártja döntése alapján hozott járásbírósi határozat, a műhely állami tulajdonba vétele. A határozat két és fél gépelt sor, két átütéssel és egy helyesírási hibával. Felszólítják a kulcsok átadására, a műhely azonnali elhagyására. Nincs apelláta. A mestert mezítláb, egy szál gatyában kizavarják. A segédek – akiket mindig keresztnevükön és úrnak szólított – döbbenetben állnak, de beszélni nem mernek. Tudják, nem olyan korban élnek. Az utcán egy lesötétített ablakú Pobjeda áll, két bőrkabátossal. A pékmester halk, remegő hangon megköszöni valamennyiük munkáját és minden jót kíván nekik, majd felmegy a lakásba. Megmosdik és átöltözik. Kavarognak a gondolatai, a hatvani gyermekkor, a Paskom, a Spiccer, az inas évek, a sok küszködés, a legényegylet, a hadifogság, az önállóvá válás, a családja. Egyedül van, mégsem sír vagy káromkodik. Imádkozik! Kéri a Jóistent, ne hagyja el, legyen segítségére mostani bajában is. Tudja, hogy ez nem az Ő műve. Ezt az emberek tették vele, a „lángeszű és szeretett vezér” hűséges elvbarátai.

Mi jöhet még? Kitelepítik? Elviszik? Lecsukják? Az ajtónyitásra összerezzen. Felesége érkezik haza, megvette a lisztet. De már nem neki. Mindent tud, sírva borul férjére. A fazékban ott marad az ebéd, nem kell senkinek.

A júliusi nap az ég összes felhőjét szétzavarta, de az ő feje felett beborult minden

Erősnek kell lenni a gyerekek, a rokonok, a kuncsaftok miatt. A volt kuncsaftok miatt!

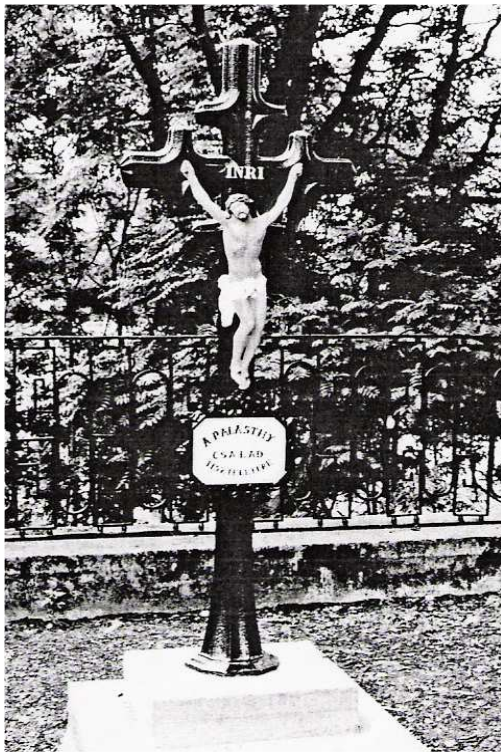
Délután elmegy a Fehérvári úti pékségébe, de már az sem az övé. Tudatosul benne, hogy semmije sincs. Kivillamosozik lakatosmester fivéréhez Angyalföldre. Talán tanácsért, talán vigaszért.

És ott a középkorú, háborúkat, fogságot, sok próbáltatást megélt, ereje teljében lévő, öt gyermeket nevelő családapát, keserves sírásra fakad...

(Palásthy Árpád pékműhelyének államosítása.)

Visszaemlékezések alapján írta a pékmester fia, Péter 2003-ban.)

*

A palásti kastély kertjében 2004 júliusában a Palásthy család tiszteletére keresztet állítottak, melyet 2004. szept. 1-én szenteltek meg. Felépítette Kiss Gyula, festette Cišecký Dániel.

*

Az Eötvös Loránd Tudományegyetemen Tóth Krisztina 2004. június 29.-én summa cum laude minősítéssel megvédte doktori disszertációját az alábbi témában. A Bizottság elnöke:

Dr. Solymosi László egyetemi tanár, opponensek: Dr. Draskóczy István egyetemi docens, Dr. Szovák Kornél egyetemi docens, Témavezető: Dr. Bertényi Iván egyetemi tanár.

Tóth Krisztina: A PALÁSTHY CSALÁD TÖRTÉNETE A KÖZÉPKORBAN

Forrásközlés a családi levéltárban található oklevelekről c. doktori disszertáció tézisei
(Rövidített kivonat)

I. A dolgozat témája, célja

„Tökéletesen igaz, hogy voltaképpen minden család egyformán ősrégi. Csak abban van különbség, hogy az egyik család őseit régebben emlegetik az írásokban, mint a másikat.” – állapította meg a 20. század elején egyik genealógusunk. Örökérvényű kijelentése a Palásthy család történetére is igaz, annak ellenére, hogy az arra vonatkozó oklevelek csak az írásbeliség elterjedése utáni időszakból, a 13. század második felétől kezdve maradtak fenn. A család ősei valószínűleg a honfoglaló magyarokkal érkeztek a Kárpát-medencébe, bár az Anonymus által megrajzolt Böngér fia Borstól való leszármazás, amely a családi hagyományban él, csupán a névazonossággal igazolható. A Hont megyei Paláston megtelepedő Bors utódok az 1230-as években házasság révén rokonságba kerültek az ott élő várjobbágy nemzetséggel, amelynek valamennyi tagja viselte a Palásti előnevet. A korai idők családfáját éppen ezért nagyon nehéz megrajzolni, hiszen a Paláston lévő birtokai után nemcsak a szabad jogállású Bors utódok, de a később nemességet szerző várjobbágyok, sőt a nemességet nem szerző várjobbágyok és az itt megtelepült, más falvakból származó nemesek is Palásti néven szerepelnek forrásainkban, még akkor is, ha a későbbi Palásthy családdal semmiféle rokonságban nem álltak.

A Palásti előnevet viselő birtokosok közé így nem csupán egy nemzetség tartozik, hanem szinte az összes olyan társadalmi rétegből találunk köztük képviselőket, akik a 14. század elején egységesülő köznemességet alkották. A Palásti Borsok elődei Szent István korában nemzetségfők vagy igen előkelő személyek lehettek, és szabadságukat, valamint birtokaik egy részét egész történetük alatt sikerült megőrizniük. A nemzetség legkiemelkedőbb tagja Luduger fia Bés V. István pohárnokmestereként fejezte be karrierjét. A Palásti várjobbágyok két ágának, Bagonyának és Liptónak ősei az államszervezéskor közszabadként éltek egy törzsfő vagy egy nemzetségfő szolgálatában, de megélhetésükért később feladták szabadságukat, kötött

szabadként a honti vár jobbágyai lettek. A Palástiak 13. századi története jó példája annak, hogy a két nemzetség, a vezető rétegből származó Bors és a várjobbágy Bagonya és Liptó utódok között, hogyan tűntek el lassan a vagyoni és jogállásbeli különbségek, és hogyan lettek ugyanazon társadalmi osztály, a köznemesség tagjai. A 14.-15. századi történetük folyamán azután a megyén belül politikai szerephez jutottak, és uraiknak, a Balassáknak, Lackfiaknak, Garaiaknak stb. pártállásától és támogatásától függően birtokaik és tekintélyük hol csökkent, hol növekedett. A család középkori története 1490-ben ért véget, mert a Mátyás halála után beköszöntő gyökeres változások a társadalmi kapcsolatokat, értékrendet átalakították, így a Jagelló korszak eseményei már inkább a Palásthy család koraujkori történetéhez tartoznak.

A köznemesség kialakulásáról és középkori történetéről már számos jelentős tanulmány készült, de szinte valamennyi az általános folyamatokat és egész társadalmi rétegre vonatkozó átalakulásokat mutatta be. A Palástiaknak otthont adó Hont megye középkori történetének feldolgozására is megtörtént már az első lépés, Bakács István jóvoltából, aki a megye településeire és családjaira vonatkozó okleveleket hatalmas munkával és precizitással összegyűjtötte. Az itt szereplő, Palástiakra vonatkozó adatok, bár munkám során igen nagy segítséget jelentettek, néha kiegészítésre

szorultak, mert a család tagjai Palásti előnevüket nem minden esetben viselték vagy néha más birtokaik után más nevet vettek fel, és ebben az esetben Bakács adattárába nem kerültek bele.

A Palásthy család történetével a családtagok közül már többen foglalkoztak. A legelső munka Palásthy Pál tollából a 19. század végén született meg, azonban a történeti és genealógusi ismeretek híján, de nagy szorgalommal elkészített okmánytár már a szakma korabeli képviselőitől is negatív kritikát kapott. A 20. század közepén Palásthy Ferenc próbálta meg elődje, Palásthy Pál által összegyűjtött családi iratokat kiegészíteni, és azok alapján a család történetét feldolgozni, de műve mindmáig kéziratban maradt.

II. Források

A Palásthy család történetére vonatkozó források természetesen elsősorban a család levéltárában találhatóak meg, bár úgy tűnik a középkorban nem egy kézben voltak a családi okmányok, hanem minden ág külön kezelte jogbiztosító iratait. A Bagonya ágból származó Keszihócz-i Palásthy család levéltára szerencsés módon fennmaradt és az a 18. század közepén az iratokat őrző Palásthy Ferenc fiúörökös nélküli halála után veje, Nedeczky Kristóf tulajdonába került. Tőle vette át a családi iratokat publikáló Palásthy Pál püspök, aki munkája befejezése után az egész anyagot az esztergomi főkáptalan hiteleshelyi levéltárának adta örökös letétként. A hiteleshelyi levéltár részeként került később a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltárának őrizetébe, és a család ma is élő tagjainak beleegyezésével a hiteleshelyi levéltár visszaszolgáltatása után is ott maradt. Az itt található oklevelek regesztái alkotják a jelen munka második felét.

A várjobbágy nemzetség másik ágából származó Paska utódok levéltára a család utolsó férfitagjának 1600 körül bekövetkezett halálával nőágon öröklődött tovább, míg végül a 19. század második felében Rakovszky István tulajdonába került, aki ezekből az oklevelekből, amelyek állítólag a lontói közbirtokosság tulajdonát képezték, az Új Magyar Múzeum című folyóirat 1860. évi számában néhányat, szám szerint tizenhat darabot megjelentetett. Ez a tizenhat oklevél az, ami a Paska család levéltárából ránk maradt, mert az eredeti iratok az azóta eltelt idő viharaiban elvesztek.

A Palásti Bors család okmányai közül még ennyi sem maradt fenn. Ha létezett levéltárunk,

akkor az – sejtéseink szerint – az ebből az ágból származó Palásti Gyűrűs család utolsó Paláston élő leszármazottainak, a Thury és a Mochkos család tagjainak kezében lehetett. A 16. századtól kezdve azután ezeknek az iratoknak a sorsa ismeretlen.

Tovább nehezíti a család középkori történetének kutatását, hogy a sági konvent hiteleshelyi levéltára, ahol a Palástiak jogi ügyleteiket írásba foglaltatták, a török időkben elpusztult, így az itt őrzött oklevelek, és velük együtt a Palásti család életének számos mozzanata megsemmisült.

A család története tehát semmiképpen sem lehet teljes. Azok a birtokadományok, zálogosítások, hatalmaskodások, amelyekről forrásainkban olvashatunk, csupán apró részletei a Palástiak mindennapi életének, amelyről – éppúgy, ahogy az egyes családtagok jelleméről, szokásairól – semmit nem tudunk. A hétköznapiakat meghatározó rokoni kapcsolatoknak is csak egy részét lehetett rekonstruálni, noha a Palástiak Hont megye szinte minden nemes családjával kapcsolatba kerültek. Történetük mégis jó példa a köznemesség egységesülésének folyamatára és késő középkorban játszott politikai szerepére.

Végezetül, de semmiképpen sem utolsósorban köszönetet kell mondanom a Palásthy család tagjainak, akiknek önzetlen segítsége és támogatása nélkül ez a munka jóval szegényebb lenne.

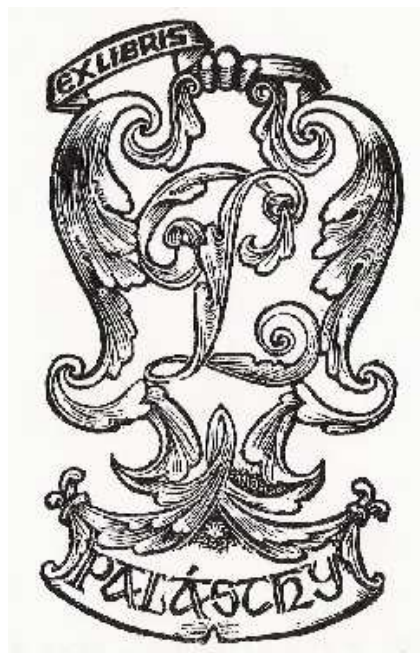
III. A dolgozat felépítése

A dolgozat a Palásthy család középkori történetét tekinti át öt nagy fejezeten keresztül.

Az első fejezetben a család Árpád-kori története elevenedik meg. Palást községet, amely Hont megye déli részén, a Litva és a Korpona folyó völgyében helyezkedik el, a 11-12. században a honti és a bolondóci várhoz tartozó várjobbágyok lakták. A királyi vármegyarendszer bomlásával egyidőben a Palást területén lévő földek egy része is magánszemélyek kezébe került, így a 13. század első évtizedében még egységes Palást falu az 1240-es évekre már három részre szakadt, egyik része a Bars megyéből származó Bors nemzetség leszármazottainak, másik része a Csák család tagjainak, harmadik része pedig továbbra is a honti várjobbágyok birtokában volt. Csák Márk fiai azonban eladták birtokrészüket, így Palást falu nagy része az alsópalásti várjobbágyok és

Bors nemzetsége kezére került, akik ettől kezdve Palástiaknak nevezték magukat.

A dolgozat második fejezetében a Palástiak Anjou kori történetéről kapunk áttekintést. A Palásti Bors nemzetség tagjai, akik rokoni kapcsolatba kerültek a Nógrád megyei birtokos Zách Feliciánnal, részt vállaltak annak merényletében ezért 1330 második felében jószág- és fejvesztésre ítélték őket. A nemzetség életben maradt tagjai az ítélet végrehajtása után elköltöztek Palástról, és örököseik csak a 15. század első évtizedeiben költöztek oda vissza. A Palásti várjobbágy nemzetség Bagonyától származó ága a Lackfi családnál vállalt familiáris szolgálatot és ennek köszönhetően jelentősen sikerült gyarapítani vagyonát és birtokait. A várjobbágy nemzetség másik, Liptótól származó ága a Hont-Pázmány nemzetségből származó Kóvári családdal került rokonságba, és rajtuk keresztül megszerezte a Hont megyei Szelény birtokot.

A harmadik fejezet a 14. század második felének eseményeit tekinti át. Alsó és Felsőpaláston az 1360-as években több családnak is volt birtoka, akik egymással semmiféle rokoni kapcsolatban nem álltak, de valamennyien viselték a Palásti előnevet. A legnagyobb birtokosok a nemesített várjobbágyok utódai voltak, akik két különálló családot alkottak. Az idősebbik ág névadója

Bagonya lett, akinek unokái nagyapjuk nevét már előnévként kezdték viselni. Ennek a családnak ősi birtokai Alsópaláston voltak, de öröklés és vásárlás révén volt földjük Felsőpaláston, Rakoncán, Zsemberen és Drénón is. A várjobbágyok fiatalabbik ágába Liptó és utódai tartoztak. Liptó fia István lányai olyan birtokoshoz mentek feleségül, akik egy idő után Palástra költöztek és felvették a Palásti előnevet, de az ő ága dédunokáiban mégis kihalt a fiúörökösök hiánya miatt. Alsó-, felsőpalásti és szelényi birtokrészüket a velük rokonságban lévő Kóváriak örökölték. Liptó fia Paska utódai lettek a Paska család megalapítói. Felsőpalást nagy része és néhány alsópalásti terület, amely egykor a Bors nemzetség tulajdonában volt, az 1360-as években két tulajdonos között oszlott meg. A Zách merényletben résztvevő Bors fiak birtoka Besenyő Gergely 1357 körül bekövetkezett halála után a Kacsics nembeli Radó fia Miklós kezére került. Bors testvéreinek Péternek és Zádornak palásti birtokrészét az uralkodó nem adományozta el, így az királyi tulajdonban maradt.

A negyedik fejezet a Zsigmond uralkodása alatt bekövetkezett változásokról szól. I. (Nagy) Lajos halálával 1382. szept. 11-én férfi ágon kihalt az Anjou család magyarországi ága. Az ezt követő trónharcok egyetlen nyertese az a földbirtokos réteg volt, amelyik a trónra kerülő Zsigmond királytól támogatása fejében jelentős adományokat tudott szerezni. Bár Zsigmond 1396 után már csak nagyon indokolt esetben adományozott birtokot, támogatásra azért szüksége volt, mert uralma nem állt biztos alapokon. Az 1401. és az 1403. évi felkelések leverése után azonban már senki sem mert szembeállni Zsigmond hatalmával és tekintélyével, 1437-ben bekövetkezett haláláig több belviszályra nem is került sor. Az ország élén történt dinasztiaaváltás a Palástiak életét is megváltoztatta. A család eddigi legbefolyásosabb és leggazdagabb ága, a Lackfiak szolgálatában álló Bagonya utódok, a Lackfiak bukásával pozícióikat elvesztették, bár birtokaik továbbra is a kezükben maradtak. A család másik ága, Liptó leszármazottai Zsigmond uralkodása kezdetén „jó” oldalra álltak, ifjabb Garai Miklós szolgálatát választották és Garai emelkedésével az ő karrierjük is biztosítva volt. A Luxemburgi dinasztia trónra kerülésének legnagyobb nyertesei azonban az egykori palásti birtokos, Bors utódai voltak, akik a Zách merényletben

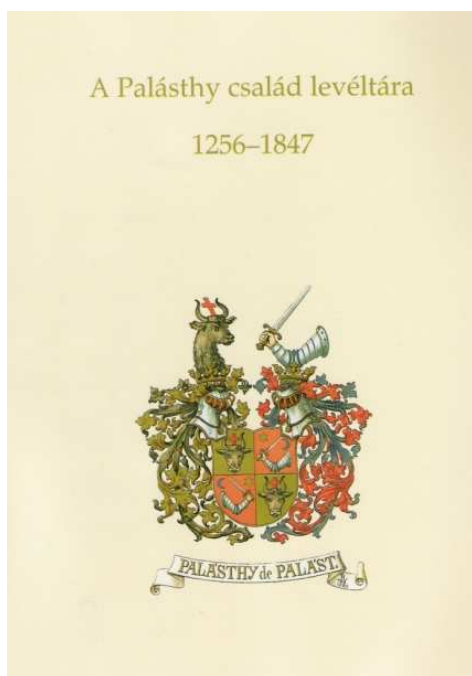
való részvételüket és az azt követő kegyvesztettségüket feledve, ismét megtelepedtek Paláston.

Az ötödik fejezet a Zsigmond halálától Mátyás haláláig terjedő időszak eseményeiről szól. Zsigmond, majd veje Habsburg Albert halálát követő polgárháborús időszakban, amikor a vidéki köznemesség a rendi országgyűléseken már beleszólhathatott az ország sorsának irányításába, a Palásti család Zsigmond uralkodása alatt birtokokat szerző és viszonylag jó módon élő tagjai, a Paska és a Gyűrűs utódok aktív politizálásba kezdtek. Bár a köznemesség mindent megtett annak érdekében, hogy a megyében gátat szabjon a familiaritásnak és a nagybirtokos főurak szervitoraikon keresztül ne tudjanak beleszólni a megye irányításába, ezt teljes mértékben nem sikerült megvalósítani és a felemelkedés útja egy vidéki nemes számára továbbra is egy nagyobb birtokos szolgálatán keresztül vezetett. Hont megye déli részének legnagyobb birtokosa, Litva (Csábrág) várnak és a hozzátartozó uradalomnak tulajdonosa volt. Litva vára 1394-től a Kaszai Kakas család tulajdonában volt, aki azt 1467 körül átadta, valószínűleg kisnemesi sorból felemelkedő Szelcei Horvát Damjának és testvéreinek Péternek. A megye harmadik legnagyobb birtokosa a Balassa család volt, amely 1386-ban a birtokában tartotta Hídvéget, Palojtát, Csábot, Podluzsánt, Zahorát, Szalatnyát, Litavát, Lackót, Terpényt és Harasztit, majd a 15. század elején sikerült birtokrészeket szerezniük Keszihócon és Pribelen is, birtokaik révén tehát közvetlen szomszédságba kerültek a Palástiakkal. Ez a szomszédság lehetett az oka annak, hogy a Paska és Gyűrűs családok egyes tagjai Balassa László szolgálatába szegődtek, majd az 1460-as évek végétől Litva vár új tulajdonosának, Horvát Damjának utasításait követték. A Palásti család harmadik ága, a Bagonya utódok a 15. század közepéig nem vállalták senki szolgálatát, ami azonban jelentős anyagi károkat okozott nekik, hiszen az Anjou uralkodók alatt megnövekedett birtokállományuk alaposan lecsökkent. Ez a háttérbe szorítottság és a család többi ágának gazdagodása indíthatta őket arra, hogy függetlenségüket feladva, ők is Horvát Damján szolgálatába álljanak, így a 15. század végén, a Bagonya utód Palásti Tamással is mint csábrági várnaggyal találkozhatunk.

A dolgozat befejező részében a családi levéltárban lévő oklevelek regesztái találhatók.

A Palásthy család keszihóci ágának levéltára ma a Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltárában található, összesen 2,9 iratfolyóméter iratot és 224 darab oklevelet tartalmaz. A 224 darab oklevél egy része már megjelent különböző kiadványokban, egy részét azonban még soha, semmilyen formában nem publikálták. Mivel a család középkori történetének első számú forrásai ezek az oklevelek, szükségesnek tartottuk az összes oklevél regesztájának elkészítését és közreadását, még azokat is, amelyek az idők során más családok levéltárából kerültek a Palásthyakhoz.

A dolgozatot a Palásthy család középkori tagjairól készült családfák, és a család tulajdonába került birtokokról készült térképek zárják.

Tóth Krisztina által összeállított kutatási segédlet

*

PALÓCIA VÉGVÁRA

A fenti címmel rendeztek falunapokat Paláston, 2004 aug. 6-7-8-án. Az első és második napi programok főleg a fiatalság részére jelentettek elfoglaltságot. Az Ivánka kastélyban cserkészkiállítás, a Kultúrházban vadász- és gyermekrajz-kiállítás, stb. volt látható. Szombaton különféle ifjúsági versenyek, bemutatók vonzották a látogatókat. Vasárnap ünnepi szentmise a palásti csata emlékére a szabadtéri színpadon. Délben ünnepi ebéd a meghívottak részére, délután kultúrműsor, Ócsa

testvérköziség kultúrcsoportjának részvételével. Palást községben immár hagyományossá válik a palásti csata évfordulójának megünneplése.

PALÁSTHY LAJOS 1901-1977

A hatvani Palásthy István és Smetena Teréz ötödik életben maradt gyermeke volt. Hatvanban járta ki a polgári iskola 4 osztályát. (Hatvanban ekkor még nem is volt ennél magasabb képesítést adó iskola.) Ennek elvégzése után Budapestre került lakatos tanulónak. Ma már megállapíthatatlan, miért éppen lakatosnak. Szállása a Központi Katolikus Legényegyletben volt, amely, mint más cikkünkben is kiderül, erkölcsös, jó alapot adott az ott lakóknak. Ez az intézmény a Rottenbiller utcában volt. Később Béla öccse (szabó) és Árpád öccse (pék) is ugyanitt lakott. 1915-ben kezdte meg az inaskodást. 1919-ben felszabadult a lakatos szakmából. Ebben az évben halt meg édesanyja is.

Ezután több budapesti lakatosüzemnél dolgozott, többek között a Jungfer Gyula cégnél. Szívesen dolgozott művészi igényű műlakatos munkán. 1928-ban megnősül, felesége Almási Margit. Apósa már nem érte meg ezt az esküvőt. Ugyanekkor önállósítja is magát, megvesz egy működő kis lakatosműhelyt a budapesti Rózsa u 84. sz. alatt. A pinceműhely elhalálózás folytán volt eladó. Az ott alkalmazott inast is átvette. A sűrűn lakott terület sok munkalehetőséget adott. Ifjú feleségével Pestújhelyen vásárolt egy kis házrész, és onnan járt be kerékpárral a műhelyébe. 1930-ban született Katinka nevű leánya, aki hamarosan meghalt. 1931-ben született Lajos nevű fia, e sorok írója. A műhelyt szorgalmasan vezette, így az jól jövedelmezett. 1933-ban vett egy kis ingatlant a mai XIII. ker. Klapka utcában. Arra legényegyleti kőművesmester ismerősével, Sopronival egy szép kis családi házat építtetett, melyben egy kis lakás és egy nagy műhely volt, teljesen alapincézve. Akkori elgondolása szerint, a későbbiekben egy emelet ráépítéssel a lakás is (az lett volna az emeleten) és a műhely is bővült volna. Ezt az elgondolást az 1945 utáni idők keresztülhúzták. A harmincas évek első felében ablakrúgár szabadalma a vártnál is nagyobb sikert hozott. A 40-es évekre a legjobb jövedelmet biztosította. De közben nem hagyott fel más lakatosipari munkákkal sem. 1943-ban a budavári Koronázó Főtemplom (Mátyás templom) üvegablakait a háborús veszélyek miatt lecserélik, ő csinálja a

vasablakok lakatosmunkáit. Több alkalmazottat foglalkoztatott ebben az időben. A háború során egymásután hívták be embereit, de őt magát nem. Csak 1944 végén kellett bevonulnia, de már akkor kora miatt csak küldöncként szolgált a Várban lévő parancsnokságnál. 1945 januárjában sikerült eljönnie, és a Duna jegén át hazaérnie. A háború során a Klapka utcai házat csak kisebb károk érték. 45 után a szovjet parancsnokságnak kellett néhány hónapig dolgoznia, talán ez volt az oka, hogy nem hurcolták el.

1945 után magához vette fiát, Lajost a szakma kitanulása céljából. Ekkor már alkalmazottat nem tartott, és később sem vett fel senkit. Láta, hogy a politika nem kedvez a szorgalmas embereknek. Amikor megkeresték lakatosmester társai, hogy hozzanak létre egy szövetséget, elhárította, mondván: meglátjátok, örülni fogtok egy idő után, ha egyáltalán megtartanak benneteket. Igaza lett.

Már a háború előtt belefolyt a Lakatos Ipartestület munkájába. Vezetőségi tag volt, először a tanoncvizsgáztató bizottság tagja, majd a mestervizsgáztató bizottságé is.

1973 kényszerű újabb fordulatot hozott az életében. A Klapka utcai házat a honvédség kisajátította. A felajánlott műhelyhelyiségek meg sem közelítették a meglévőt. Kora miatt azután ezt már el sem fogadta. Lakást is felajánlottak, bár bizony azok elég szerények voltak. Végül is a Bp. III. ker.-ben, a Velence utcában fogadott el egy földszinti lakást. Ezt az életmód változást már nehezen viselte el. A műhely berendezésének egy része meg lett mentve, azt később fia, illetve unokája hasznosítja most.

1977 febr. 7-én elhunyt, a budapesti Új köztemetőben van eltemetve.

íj. Palásthy Lajos

DÉLVIDÉKI PALÁSTHYAK AZ ELSŐ VILÁGHÁBORÚBAN

A Délvidék Hadtörténete 1914-1918. c. kiadvány az alábbi Palásthyakat említi meg, mint akik különféle kitüntetések is szereztek.

Palásthy Ferenc, a 23., majd a 38. gyalogezred t. hadnagya, kereskedő, Kula. 1896-ban született Zomborban. 1915 februárban vonult hadba és márciusban már az orosz fronton küzdött. Résztvett a zborovi, tarnopoli, hlatki csatákban. Az olasz fronton is derekasan megállta helyét a piavei pokoli harcokban. 1918 októberében olasz fogságba esett, melyből 1919 decemberében tért vissza. Kitüntetései: Katonai érdemkereszt, Signum Laudis, Károly csapatkereszt.

Palásthy István 8-as huszártizedes, földbirtokos, Topolya. Itt született 1895-ben. 1915 május közepén vonult be. 1917-ig a 86. gyalogezredbe volt beosztva, azután került a 8-as huszárokhoz. Az olasz és a román fronton harcolt és egyszer megsebesült. 1918 május 26-tól 1919 november 29-ig olasz fogságban volt. Kitüntetései: Ezüst vitézségi érem, Sebesülési érem, Károly csapatkereszt, Szolg. kereszt.

Palásthy Ödön dr. tizedes, ügyvéd, Zombor. 1889-ben született Siklóson. Tényleges katonai szolgálatra mint póttartalékos 1913-ban vonult be a 23. közös gyalogezredhez. 10 hétig szolgált. 1914-ben a mozgósításkor újra bevonult. 1914 aug.-tól a szerb és az orosz hadszíntereken küzdött. Sabác és Pottok mellett vitézül harcolt. Egyszer sebesült. Az összeomlás után szerelt le. Kitüntetései: Károly csapatkereszt és a Háborús emlékérem.

Palásthy Ferenc
 őrmester, tésztagyáros,
 Csurog. 1889-ben
 született Törökbecsén.
 Tényleges katonai
 szolgálatra 1910-ben
 vonult be Pólába a
 haditengerészekhez. Itt
 érte a világháború
 kitörése. Számos nagy
 tengeri ütközetben vitézül harcolt. A forradalom
 kitörése után szerelt le. Kitüntetése: Károly
 csapatkereszt.

(Palásthy Lenke gyűjtése)

*

MISÉK, MISÉK, MISÉK

Írásos emlékek tanúsítják, hogy 1799-ben a Palásthyakért mise alapítvány volt: így Istvánért később Ignácért is 1811-től, később Viktorért.

Kéry Anna 1825 V. 7-től Ferenc, Ignác és István lelki nyugalmáért évi négy misét fizetett.

Pál püspök 1891 december 4.-én kelt alapító levele a Palásthy család élő és holt tagjaiért tartandó 24 miséről tanúskodik. (5000 forintos kötvény 5927/1891) Hogy meddig tartották e miséket, arról feljegyzést nem találtam.

A későbbiekben 1990 áprilisában Bartal Károly Paláston, a családtól kapott kehely és paténa megáldása után értünk tartott misét.

Feljegyzésemből tudom, hogy 1996 június 9.-én Mahulányi József plébános tartott legközelebb családunkért misét, amikor vendégei voltunk a palásti plébánián (Lajos, Lenke, Rezső, Zsolt).

Urbán Ferenc plébánostól írásban kaptam a hírt, hogy 1996 szeptemberében és 1997 márciusában Palásthy Pál püspök lelki üdvéért tartott misét.

A püspök halálának 100. évfordulóján 1999 augusztusában Esztergomban tartottunk emlékező misét, majd ugyanebben az évben október 3.-án Bartal Károly jászóvári apát is misében emlékezett meg Paláston a templomépítő püspökről.

Az utóbbi években a Palásthyak találkozóját megelőző szentmisében Máriabesnyőn, családunk élő és megholt tagjaiért is megemlékeznek a mise keretében.

Palásthy Lenke

EGY ELFELEJTETT ÍRÓ: PALÁSTHY MARCELL

Az irodalomtörténet, a lexikonok meglehetősen

szükszavúan bánnak Palásthy Marcellal. Amit megtudhatunk: Budapesten született 1876-ban és Újpesten hunyt el 1937 nov. 4.-én. A maga korában ismert hírlapíró, író,

ifjúsági író volt. Pályáját Kassán kezdte, Szegeden, majd Budapesten folytatta. Novellái, kromjain (kroki: rövid, szellemes csattanóval végződő, a napi sajtóban megjelenő humoros írás) különböző lapokban jelentek meg. Az 1900-as évek elején fél évig Aradon, később egy évig Nagyváradon működött, itt Adyval egy időben. Utolsó éveiben a 8 Órai Újság munkatársa volt. Művei: *A jó barátok*, *Hős lányok és egy fiú története*, *A második élet*, *A csodák szigete*, *A lilaruhás bohóc*, *Út a domboldalon*, *Baccarat Őfelsége..*

Ennyi.

Kellér Andor, a közismert kortárs író és újságíró 1957-ben megjelent Palásthy titka című irodalomtörténeti munkájában elevenítette fel Marcell élettörténetének legjellegzetesebb

epizódjait, a lóversenypálya, a rulett- és kártyaasztal melletti kalandjait. Oknyomozó, egyben páratlanul mulatságos írásaiban képet festett az elfelejtett író művészetéről, pátoszt és ironiát elegyítő sajátos stílusáról. Kellér

nemcsak Palásthy Marcell művészetét jellemezte találóan, hanem megrajzolta élete groteszk nyomorúságának ívét is.

„A legkülönösebb dolgok estek meg vele, holott semmiféle fontos esemény nem történt életében A legkalandosabb lény volt – jellemezte Kellér – pedig nem is utazott, alig mozdult ki Pestről... Vidéken csak gyermekkorában élt, s fél évig Aradon, egy évig Nagyváradon, ebben a két városban újságíróskodott. Külföldre egyszer jutott el: két napig tartózkodott Monte-Carlóban, a rulettasztalnál, onnan letört játékosként tért haza.”

„Bródy Sándor, Ady Endre, Cholnoky Viktor, Molnár Ferenc, Bíró Lajos és Karinthy Frigyes várt tőle nagy írásokat. Ezek reménykedtek benne.”

„Vajon mi maradt meg belőle? Átloptam novelláit, cikkeit, könyvein is átrágtam magam – írta Kellér Andor. Sajnos, az eredmény kiábrándító. Emlékszem valaha a kávéházban mennyi telibe

találó megfigyeléssel, sziporkázva pattanó ötlettel hevítette fel hallgatóit. És ha azt hinnék, hogy csak csevegni tudott, írni nem, tévednek. Tudott írni! De sohasem azt írta, ami kibuggyant belőle, hanem amit a megrendelő kiadó vagy szerkesztő kívánt.”

Gyűlölte az írói munkát, amely számára mindig keserves robotot jelentett. Játszani szeretett: lóversenyezett és kártyázott. Amikor püspök nagybátyja meghalt, kifizették az örökségét, harminchatezer koronát. Akkorá summa volt ez, hogy tíz évig nem tudta volna írással megkeresni. Feleségének könnyedén odavetette: elég fukar volt az öreg, rá mindössze nyolcszáz koronát hagyott, de mintegy hatszázat gavallérosan hazaadott belőle asszonyának. Az örökség négy hét alatt kártyán és lovon elúszott. A maradék tízkoronással a zsebében konflisba vágta magát, kihajtott a lóversenypályára, s négy futamban visszanyerte a püspök nagybácsi hagyatékát. Ezután szerencséjét a Monte-Carlói kaszinóban próbálta ki, ahol két nap alatt tönkrement.

Szókimondó, nyers modora miatt Marcelltól szinte féltek az emberek. Sokan egészen körülményes módon, nagy ívben kerültek el. Amikor kikopott a sajtóból, mint sehová sem tartozó, alkalmi írásokból és pumpolásokból élt. Nem voltak gátlásai. Olyan volt ez az ember, mint egy elromlott fékű, vadul száguldó gépkocsi. Csakhogy ő önmagát gázolta el.

Palásthy Gábor

A KATOLIKUS LEGÉNYEGYESÜLETEKRŐL

„A Palásthyak” című újságunk 1. és 4.számában is említve lett a Katolikus Legényegylet (a továbbiakban Egylet), melynek meghatározó szerepe van abban, hogy a hatvani Palásthy István és Szmetya Teréz leszármazottai illetve rokonai minden év májusának utolsó vasárnapján a máriabesnyői templomnál találkozót tartanak.

Mit kell tudnunk a közel 160 éve alapított első Egyletről?

Alapítója a Köln melletti Kerpenben 1813-ban született német katolikus pap Adolf KOLPING volt. Cipésmesterséget tanult, azután lépett a papi pályára. 1846-ban Elberfeldben alapította az első Egyletet. Rövid idő alatt sok német város is létesített ilyen egyesületet. Céljuk az volt, hogy főleg az otthonról elkerült fiatal iparos segédek önképzését fejlesszék, társas érintkezésért előmozdítsák, a vallásos hitet ébren tartásuk. 1852-ben már Bécsben is megtalálható volt az Egylet, majd 1856.szeptember 8-án Budapesten, a Rottenbiller utcában megnyílt az első legényegyesület. Az intézmény a hercegprímás védnöksége alatt állt, aki jelentős szerepet vállalt a ház felépítésének finanszírozásában, a későbbiekben pedig a hazai mintegy 30 Egylet közötti országos kapcsolat létesítésében.

A budapesti központi Egylet működését Zalka János és Szabóky Adolf neve fémjelzi. Előbbi 1820-ban született, a teológiai tudományok doktora, egyetemi tanár, majd győri megyés püspök lett. A katolikus egyház és nemzeti kultúra oltárán, az Egylet alapításán kívül maradandót alkotott a templomok, kisdédóvók, iskolák építésével, a tanítók képzésével. Szabókyt a lexikon a magyar ipar apostolának nevezi. 1821-ben született, kegyesrendi tanár lett, Budapestre kerülve harminc éven keresztül párját ritkító tevékenységet fejtett ki a hanyatló magyar ipar és iparosok érdekében. Nemcsak alapítója, de 25 éven át vezetője volt a budapesti központi Egyletnek.

Az intézményt a II. világháború vihara elmosta, újjá szervezését a kommunista diktatúra lehetetlenné tette.

Családunkból fiatal iparos éveik zömét itt töltötte Lajos (budapesti lakatosmester), Béla (hatvani szabómester) és Árpád (budapesti pékmester).

Végezetül egy személyes történet: anyai Nagyapám, Lázár József feleségével négy leányt nevelt fel. Közülük hárman az Egylet iparos

bálgain (ilyen is volt és színi előadások, könyvismertetések, zárandoklatok, stb.) találkoztak későbbi férjükkal. Ő mesélte viccesen, ha negyedik lánya is itt találja meg a párját, szobrot állíttat a kapuba. Egyik sem valósult meg!

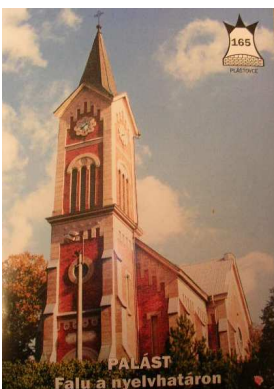
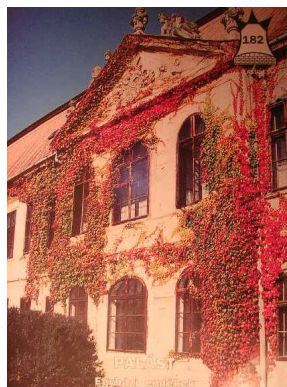
Palásthy Péter

ÚJSÁGOK, KÖNYVEK A FELVIDÉKRŐL

A Felvidék egyik legnagyobb kiadója a révkomáromi székhelyű KT Könyv- és Lapkiadó Kft. (Komárno, Megyercsi u. 9.). A dunaparti város gazdag nyomdatörténeti hagyományokkal rendelkező, egyik legrégebbi nyomdáját 300 évvel ezelőtt alapították, amelynek utóda a KT Könyv- és Lapkiadó. Legolvasottabb kiadványuk a Honismereti Kiskönyvtár könyvecskéi, mára ismerté és keresetté váltak az érdeklődő turisták körében. A kis formátumú, színes borítójú kiadványok tömören ismertetik a felvidéki települések műemlékeit, természeti szépségeit.

A sorszámmal ellátott ismeretterjesztő füzeteknek 2005. év elejéig több mint 250 kiadványát olvashattuk. Az egy évtized alatt sikeressé vált sorozatban jelent meg: Palást. Falu a nyelvhatáron, Palást. Egyházi emlékek, valamint a Palásthy Pál Magyar Tanítási Nyelvű Egyházi Alapiskolát bemutató füzet.

A fellendülő turizmus, a honismeret a műemlékvédelem utáni érdeklődés indította el a Múltunk Emlékei című lap kiadását. Ez a magazin azok számára készül, akik érdeklődnek a Felvidék népművészeti- és építészeti öröksége és a műemlékvédelem iránt.

A kiadó talán legszebb és legsikeresebb munkája a lexikon sorozat.

A felvidéki Árpád-kori templomok lexikona és a Felvidéki kastélyok lexikona szerzői a révkomáromi kutatók, helytörténészek: Dr.

Szénássy Árpád és Resko Sándor.

Ugyancsak sikeres sorozatnak ígérkezik a Felvidéki Művelődéstörténeti Enciklopédiája. A hézagpótló művek az adott témakört feldolgozva lexikon formájában jelennek meg. Évente 3-4 kötet megjelenését tervezik. A nem mindennapi vállalkozás célja, hogy levéltári és könyvtári kutatások alapján hiteles képet adjon a Felvidék művelődéstörténetéről, bemutassa a ma is látható műemlékeket, régi újságokat könyveket, képeslapokat, fotókat, térképeket, néprajzi és más tárgyi emlékeket. Ebben a sorozatban jelent meg Csáky Károly: A Dunától a Szitnyáig című településtörténeti kötet, amelyben Palást községről is olvashatunk.

A kiadványok magyarországi elérhetősége: Dr. Szénássy Árpád, Pf. 28 2901, Telefon: 06-30/9928-262.

Palásthy Gábor

AHOL A PALÁSTHYAKAT EMLÍTIK.

Hóman Bálint-Szekfű Gyula: Magyar történet

Érdekes történetek sorát olvashatjuk a VIII. kötetes műben, mely a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda kiadásában jelent meg 1929 és 1933 között. Első részét Hóman B. történetíró, egyetemi tanár, a MTA tagja írta (1458-ig terjedő részt) majd folytatta Szekfű Gy. aki történész, publicista, egyetemi tanár volt, szintén a MTA tagja.

Néhány történetet említek, melyben a Palásthyakról van szó, a XVI. század második felétől az úgynevezett békeidő kezdetétől, valamint a XVII. században. Tudjuk, hogy a török pénzt és értéket kívánt, amit felhasználhatott, hiszen dolog nélkül kellett magát eltartania, és nem szégyellte az erkölcstelenség szokatlan módját sem választani.

Abban az időben még meggondolandó volt a nemesi kúriákra visszatérni, a várakon kívül élni. A köznemesi birtokok nem voltak nagyok, hiszen a török rabságba került családtagok váltságdíja számos birtokrészt emésztett meg. Egyik közös ősünk, P. Mihály és felesége 1584-ben török rabságba került, 1594-ben György, 1616-ban Gáspár, 1639-ben János és leánya Zsuzsi, stb. Ki Esztergomban, ki Vácott és máshol raboskodott hosszabb ideig.

A Palásthyakról szóló történetek között azonban vidámabb dolgokról is olvashatunk. Pl. amikor P. János 1568-ban birtoka egy részét zálogba adta, hogy lakodalmát 8 napig tarthassa. Édesapja példáját követte évek múlva fia is, aki

az apai házat adta el, hogy feleségét díszes körülmények között vitesse házába és tartsa meg a lakodalmát. Más Palásthy is adott el birtokot – „tisztességes és dicséretes ünnepélyességgel tartandó lakodalmáért.”

A történelmet átszövő történetek olvasmányosak, melyeket érdemes „mazsolázni”.

*

„Palásthy Mihály és Gábor az egri törökök börtönében” címmel Prokopp Gyula írt cikket a *Levéltári Szemlé*-ben 1980-ban. Mihálynak a fogságból írt 6 levele maradt ránk 1647 és 1648-ból, majd későbbi 3 darab, a szabadulása után.

A Korponán lakó Mihályt (Hont vármegye adószedője és táblabírája volt) a porták összeírására kérték. Útjára magával vitte Gábor fiát, - akivel együtt fogták el a törökök. 3250 császári tallért kértek váltságdíjra, melyet a teljes vagyoni eladásával sem tudott előteremteni a család. A rab levelet írt a hontmegyei alispánnak, barátoknak, rokonoknak, stb. 1649-ben nyerte vissza szabadságát.

A leveleket az esztergomi Prímási Levéltár őrzi.

Palásthy Lenke

*

A legidősebb Palásthy: **Imre Istvánné Palásthy Teréz** ez év márc. 13-án jó egészségben érte meg 102. születésnapját. Gratulálunk!

*

Utolsó számunk óta három új családtaggal büszkélkedhetünk:

Palásthy Zsolt és Foit Claudia fia – P-y József második unokája, András 2004. július 27-én született.

Palásthy Rita és Tóth Ferenc második gyermeke – P-y Péter unokája, Blanka 2005. március 7-én született.

Palásthy Miklós és Horváth Ildikó második gyermeke – P-y Lajos unokája, Emese 2005. március 13-án született.

A kiadványt összeállította: Palásthy Lajos
Budapest, 1538. Pf.519.

E-mail cím: kisgrafika@freemail.hu

Interneten: www.palasthy.hu